

PABLO CASALS

În permanenta primenire a vieții care include în ea și moartea, stingerea îndepărtatelor stele ca și dispariția genurilor umane atât de apropiate formelor spirituale ale existenței noastre era de așteptat ca legea tăcerii de piatră a materiei să cuprindă într-o zi cu frigul ei polar și pe artistul de o profunzime rar întâlnită, violoncelistul, muzicianul de cameră, pe animatorul marilor coruri catalane, pe muzicianul șef de orchestră care a animat ani de-a rândul viața muzicală a micului orașel francez din Pirineii orientali, Prades, făcând dintr-o localitate de 6.398 de locuitori, un centru mondial al vieții muzicale, spre care convergeau din toate punctele cardinale, în perioada Festivalurilor de vară, toți iubitorii de muzică din lume.

Ați înțeles că fraza precedentă încearcă să definească personalitatea uriașă a marelui muzician catalan Pablo Casals.

Îmi amintesc — căci memoria este o dimensiune profundă a emoției estetice — de câte ori l-am auzit, de câte ori ascultându-l admirația atingea culmile entuziasmului, dar n-aș putea număra nemărturisitele lacrimi interioare și adesea exterioare care au șiroit

pe chipul tinereții mele trecute, trecute de mult, la auzul revelatoarelor sale interpretări, autentice recreeri ale marilor capodopere ale muzicii, pe care el ni le înfățișa într-o lumină magică, la o tensiune dureroasă a comunicativității, dar, în același timp, deschizătoare de orizonturi noi.

Am avut odată privilegiul de a sta de vorbă cu neuitatul George Enescu, căruia i-am luat mai multe interviuri. Niciodată genialul compozitor și interpret român nu uita să arate cât îi datora lui Pablo și cum admirația sa pentru omul și artistul unic, porneau din focalul unei noi concepții asupra artei interpretului, promovată de marele dispărut.

În interviul la care mă refer, Enescu, vorbindu-mi despre Casals, spunea cum la debutul lui, la Paris, un critic de prestigiu și de reală cunoaștere muzicală, parafrazând pe Boileau-Despreaux care saluta expresia clară și simplă a marelui prieten al lui Henric al IV-lea, scrisese în „L'Art poetique”: „Enfin Malherbe vient”. După ce analiza stilul și viziunea revelatoare a interpretărilor lui Casals, criticul își încheia cronica astfel:

„Enfin Casals vint“! Da. A venit și a rămas în lumina frumoasă și dureroasă a lumii și a artei pentru a repune în drepturi obiectivitatea în stilul interpretării muzicale, obiectivitate care exclude arbitrarul și subiectivismul interpretului și care se identifică cu triumful subiectivității creatorului, a compozitorului interpretat, fie el o natură poetic-ferică de tip mozartian, un arhitect divin al marilor structuri polifonice ca Bach, un poet al visului infinit ca Schumann și Schubert, un suflet patetic și ardent ca Dvorjak sau un vulcan, într-o continuă erupție de gema, ca Beethoven.

Am avut fericirea (așa îmi apărea atunci, cu aproape patru decenii în urmă), să-l cunosc pe Casals personal. Să-i vorbesc. Aceasta cu prilejul unui triplu interviu, luat triadei muzicale: Enescu-Casals-Georgescu.

Toți trei s-au reunit pentru a interpreta cu Filarmonica, în sala „Aro“ (azi „Patria“) capodopera „Triplu concert pentru vioară, violoncel și orchestră“ de Johannes Brahms. Era după războiul din Spania. În ajunul celei de a doua conflagrații mondiale.

În timpul regimului democrat spaniol, Casals a făcut ceea ce pe alt plan, realizase și poetul de geniu și dramaturgul Federico Garcia Lorca cu teatrul său popular itinerant și cu recitalurile sale de poezie acompaniate de ghitară.

Pablo crease vaste, gigantice corale muncitorești, așa zisele Orfeoane cu care încerca să instalez în sufletul popular, țărănesc și muncitoresc, splendoarea luminii sonore. Îmi amintesc cum povestea Casals marelui său amic român Enescu, exilul său voluntar, durerea acestui exil legată de o viață bogată în realizări și fapte de artă. Își lăsase în Spania natală biblioteca, casa, instrumentele, totul, adică și sufletul arzător catalan care strălucea în arta lui ca și în pictura populară și străvechea artă a regiunii natale. Se născuse la Vendrell, un mic orașel, cam la 70 km sud-vest de Barcelona. Îmi amintesc de o frază care m-a electrizat, atît era de densă de incurabila suferință și tristețe a exilatului:

„Mon cher Georges il ne me restent dans cette vie, où le mal triomphe, que la musique... et ma pipe“. Pipa lui curbată, bătrânească, țărănească, era veșnic lipită de buzele lui, cînd nu era pe scenă sau cînd nu studia. Era mic de statură, avea mîini cărnoase de meșter, ochi adînci privind prin lentilele ochelarilor care-i alunecau pe nasul de copil mirat, capul avea o calviție centrală lucind ca fildeşul. Dar ceea ce nu voi uita

niciodată este vocea lui, vocea lui soră cu timbrul grav al violoncelului, vocea care vorbea cu un accent spaniol limba franceză, înăsprind vocalele, cu o gravă rulare pe consoana „r“, vocea de o vivacitate juvenilă.

„Il te restent mon cher Pablo deux mondes infinis : la musique et tout l'univers qui t'admire“, i-a răspuns cu finețea și tandrețea de neuitat, autorul lui Oedip.

Casals a explorat cu arcușul lui magie vasta lume a muzicii. A resuscitat partituri peste care s-a așternut praful istoriei, a dat o viață nouă integralei Suitelor (6) de J. S. Bach, s-a asociat cu marile personalități muzicale ale veacului pentru a face să răsunecapodoperele muzicii de cameră. În „disco-teca de aur“ a secolului XX vor rămînea de-a pururi Concertele de Bocheriui, Haydn, Schumann, Dvorjak, eternizate pe gravura fină a discurilor laolaltă cu geniale lucrări de cameră ca, de pildă, Trio-ul în Si bemol major de Schubert. (Realizat cu violonistul Jacques Thibault și pianistul Cortot.)

Ca un scafandru în oceanele timpului a adus la suprafață bijuterii muzicale din besacteaua preclasicilor, a dat o nouă dimensiune spirituală Concertului în Re de Haydn, a cîntat cu titanică forță și prometeică ardoare cele 5 Sonate de Beethoven, a topit în substanța Concertului de Dvorjak (care-i plăcea aita lui Oscar Wilde) toată nostalgia sufletului slav, nostalgia depărtării de patrie, care era și a sa. A fost și un mare director de orchestră. Ultimul său concert, dat în vara acestui an în Israel, realizat cu o orchestră de tineret, a fost o adevărată revelație, scria criticul său fidel, Gavoty-Clarendon.

Cum aș putea încheia acest panegiric altfel decît citînd cuvintele marelui scriitor Thomas Mann care includ în judecata asupra artistului dispărut și portretul omului:

„Păreră mea asupra lui Pablo Casals ? Nu poate fi vorba de o părere, ci de un adînc respect și de o admirație plină de însuflețire în fața unui om a cărui vajnică artă se leagă de respingerea oricărui legămint cu tot ce este rău, cu tot ce este mizerabil și jignitor pentru justiția umană, într-un fel care, cu drept cuvînt, ne face mai deplină înțelegerea acestui artist punîndu-l la adăpostul oricărei ironii; în epoca noastră de delăsare, el este o pildă de mîndră statornicie morală, pe care nimic nu o poate abate“.

V. Cristian